

szivárgó homokkő is megvédhető. Bővebbet találunk erről a Werkkunst 4-ik számának e szakmába vágó cikkében. Keramikai érdekes alkotások néhány képét találja az olvasó az Art et décoration decemberi számának a párisi orosz kiállítás kapcsán néhány művészt ismerető cikkében. Alakilag és technikailag is figyelemreméltók ezek; mert egyrészt nemzeti, másrészt új jelenségek. Természetesen egészen mások a Kunst u. Handwerk decemberi számában közölt és a stuttgarti ipariskolából való edények. De ezek is a népies, tehát a nemzeti jelleg és újabb alakítás közös szülöttei. Berlinben ez idő szerint az ú. n. Ruskin-pottery (agyagárú) egy gyűjteménye van kiállítva, Angol készítmények ezek — Taylor-tól valók. Jellemző rajtuk a színes, vékony, híg máz, amely néha lüszteres, néha az aventurin színjátékát mutatja. Az edények festése máz alatt történik; tehát ennek a festésnek és a színes máznak együttes színjátéka a meglepő. Kétségtelen, hogy bár még tökéletesítendő, de határozottan művészi, új dolog ez. — Új márványról hoznak hírt a szaklapok. Oroszországból Olonezben fejtik ezt és állítólá a firenzei márvány minőségével és értékével egyenlő.

FÉMMŰVESSÉG.

ÚJ FORMÁK A FÉMMŰVESSÉGBEN. A fémművészség számos és különféle anyaga (vas, bronz, réz, ón, arany, ezüst stb.) úgy a művészi, mint a nem művészi alakítás kérdéseiben csak a maga természetszabta tulajdonságaival érvényesülhet.

A művészet jó korszakaiban ezeket a tulajdonságokat respektálják is és egyébbel egyetemben éppen ez teszi lehetővé a műalkotás létesülését. Viszont az anyag tulajdonságainak félreismerése vagy elhanyagolása az alkotásnak igaz művészetét kétségessé teszi. A bronzból öntendő alak más alakítást kíván, mint a kőből faragandó; az üvegből készülő edény elüt a rézből domborítandó, vagy fából vagy cserépből alkotandó edénytől; a fafaragás más mint a fémdomborítás és más mint a kőfaragás és mindegyik különbözik az öntött fémrelieftől; a fakerítés nem lehet olyan mint a vasból való, kovácsolt kerítés; a kézzel csomózott, vastag, puha szőnyeg különbözik a vékony gépszőnyegtől; a könnyűnek bőrkötése több tekintetben elüt a papirkötésű táblától; a fémbútor (vas, sárgaréz) nem olyan mint a fabútor és a mennyezet és padló is mások, ha fából készülnek, és

mások, ha stuccoból, illetőleg kőből készülnek stb. stb. Számos példát találhatunk ezekre is és egyéb hasonlóra mindenfelé a művészetek története folyamán. Voltak ugyan idők, amikor ezek az anyagi tekintetek figyelmen kívül maradtak; de eme időknek művészete vagy a megállás, a stagnálás vagy a visszaesés jellegét hordja magán. Művészi eltévelyéseknek okozója az ilyen jelenség és megtévesztő, rossz hatású. Az újabb művészi fellendülésnek a művészi ipar terén egyik legszebb vívmánya és jelensége az anyagosság kérdésének kiemelése, vagyis az a fontosság, amelyet e tekintetben hangoztat és mutat.

Az erről való felfogás és különösen a technikai alkotások terén, — ami voltaképpen szintén idetartozik — ez a kérdés új esztétikai fogalmak szülője; vele fogalmaink a szépről bővülnek és most a szép körébe vonunk oly dolgokat is, amelyeket annakelőtte ide nem tartozónak tekintettek. Az anyag művészi megmunkálása, felhasználása, valamint az anyagnak művészi értékelése az újabb művészi ipari törekvéseinek középpontja; minden egyéb úgyszólván ekörül forog. Mai felfogásainknak megfelelő szabadsággal, de egyszersmind szigorúsággal használjuk fel az anyagok sokféleségét művészi célokra és keresünk új megoldásokat. Igaz, hogy ez iparkodásainknak csak egy része új, a legnagyobb része régi keletű; de különösen ez elv a művésztörténet menetén ily mértékben még csak alig néhányszor érvényesült.

Az iparművészet számos ága közül az újabb törekvések hatása alatt természetesen nem mindegyik változott meg egyformán. A változás először a szükség mérve szerint, másodsor egy újabb elv: az egyszerűség és célszerűség kifejezésének hatása alatt jön létre. Úgy, mint mindig, most is egyrészt a szükség, a célszerűséget, vagyis használhatóságot, a célt, ezzel szemben másrészt az anyagot és formát és sokszoros viszonyát egymás között és az előbbiekkal találjuk; s ezek helyes vagy helyesnek ismert, jónak vélt összefüggése, ezek viszonyának kifejezése nyeri meg, hívja ki ítéletünket. Ha az alkotásban ennek a viszonyoknak helyes megfejtését véljük látni, akkor az alkotást jónak, szépnek, célszerűnek mondjuk; ha ellenben e viszony megfejtését, amelynek megítéléséhez természetesen egyéni elemek is járulnak, nem találjuk megfelelőnek, akkor az alkotás nem tetszik, nem vonzó, a szemlélőt nem elégti ki. Oly egyszerű ez és neki megfelelni mégis oly nehéz. Igaz, hogy ebben a magunk, a szemlélő egyéniségén kívül az alkotó művészet is figyelembe kell vennünk; és ezzel kétségkívül számolni kell, mert nélküle a műalkotásról nem is lehet szólni. Ipari tárgynál is csak akkor hallgathatjuk el ennek a kérdését, ha sokszorosított dologgal állunk szemben; ilyenkor a számszámra készíthető és mindenki által megszerezhető tárgy készítőjének egyénisége már alárendelt kérdés, bár bizonyos, hogy ítéletünk formálása tekintetében ilyenkor is érdekelhet.

Már most, amikor az újabb művészetnek eme vívmányát, e régi viszonynak újjászületését tettük szóvá, lehetetlen, hogy a művészi ipar ágai közül első sorban ne a fémművészségre, mint az említett viszonyoknak manapság egyik legkifejezőbb képviselőjére ne gondoljunk. Hozzá

fogható kifejező erővel csakis a fabútorművesség bír; minden egyéb utána következnek; még a keramika és az üveg- és a textilipar művészi része is, egyéb alfajokról, kisebb csoportokról nem is szólva.

A fémművességnek minden kiváló művészi ágában ezt az új jelenséget megtaláljuk. Ott van a vasművészetben, ott a bronzművészetben és ott a nemes fémeket feldolgozó aranyművészetben és ötvösségben. Az új idők élenkéségével és a jobbnak keresésével jár, hogy a technikai eljárások — régiek úgy, mint újak — felelevenülnek és megszaporodnak; a technika fejlődése ugyan ebben a tekintetben nem sokat lendített; ami újabb technikai jelenség van, az a gyáripar gépeinek nyomát hordja magán. Főjelenség azonban a formák újabb alakulása. A céloknak újabb, szigorúbb kitűzése és szemmel tartása főleg az alaki megoldást változtatta meg. Azt lehet mondani, hogy egészen új, soha sem látott formák keletkeznek. Ha az újabb művészi iparban valami szembeötlő, akkor az a célszerűségnek kidomborítása. Ügyszólván minden egyebet ez ural, de első sorban a formát, bár azért egész újabb fémművességünkben a formai kérdéssel együtt az anyag megmunkálása is előtérben áll.

Főjellemvonása minden újabb formának először a fém előnyeit feltüntető simaság; ezzel mutatkozik be a technikai fejlettség, amely a jó anyag megmunkálása révén jut érvényre. A fémfelületnek simaságában rejlik sajátos előszeretettel használja az újabb művészi ipar; s pedig először a szükségtelen kisebb díszítő formák mellőzése, másodsorban a könnyű szerrel is kifogástalan tisztaságban tartás céljára. A por és piszok a művészetnek nagyobb ellensége, mint gondolnók. Beleveszi magát mindenhová, ront és pusztít minden helyen másképpen; egyszer azáltal, hogy ellepi a felületet és már ezzel is megváltoztatja, másszor azzal, hogy fészket találva, a légkör nedvességét és gázait megfogja, a piszokfészkeknek már csak táplálék kell és idő, hogy a tárgyat, akár tartós fém, akár könnyű strukturájú fa, akár fényes vagy máztalan keramikai tárgy vagy egyéb, a hidegnek és melegnek hozzájárulásával az idő vasfoga cége alatt előbb alig láthatóan, majd szabad szemmel is láthatóan rontsa, utóbb pedig romboló módon pusztítsa. Ezzel szemben a felületeket védő befestés — ott, ahol általában lehetséges — sem sokat használ, mivel a piszok ezen is csak úgy lerakódik, mint nélküle a nyers anyagon. A piszok ellen nincs más védelmünk, mint keletkezésének, lerakódásának lehető megakadályozása; mert csak ott ront, ahol helyet talál és ahonnan egykönnyen el nem pusztítható: a nem sima felületen. Lehet ugyan, hogy az újabb idők díszítő és ipari művészetében is a síknak és sima felületeknek gyakran túlságos alkalmazása az előző idők e tekintetben megint túlzásának, a túlságos díszítő kedvtelésnek visszahatása; de kétségtelenül a célszerűség parancsolta okok lettek a döntők most, mikor a célszerűség és anyagi követelések kielégítése van a zászlóra írva.

Hogy így körülmények között és e feltételeknek megfelelően, az egyes anyagok művességében a határok mások és mások, az igen természetes és az anyag saját-

ságaiból következnek. A vas a kovács kezében másképpen alakul mint az ezüst a fémdomborító kezében; sőt az egyenmű és hasonló megmunkálás is a vassal mást fog eredményezni mint a rézzel vagy az ezüsttel; ötvözetek, amilyen a bronz, a sárgaréz és a réznek egyéb keverékeit, megint másképpen viselkednek a feldolgozásokkal szemben stb. Ebből is látható, hogy a fémek és fémtövények nagy száma már ebből a szempontból is a megmunkálás mennyiféle változatát nyújtják; látni másfelől azt is, hogy az egymástól különböző fémek azonos vagy hasonló megmunkálással, az anyag sokfélesége dacára, a megjelenségben vonzóan hasonlóak is lehetnek; amikor például kalapácsolva lemeznyújtást végezzük, illetőleg használunk vas-, réz- és ezüsttárgyak lapjain; vagy domborítást ugyanezen különböző fémanyagokon. Kétségtelen, hogy a domborított ezüstmunka sajátosságai szembeötlőbbek, ha a vasdomborítást is ismerjük; vagy fordítva: a vasdomborítást jobban méltányoljuk poncolásával és csinosító műveleteivel akkor, ha a nyújthatóbb ezüstnek enemű megmunkálását ismerjük. Így van az a fémen alkalmazott zománc különféle fajtájával is: egyik emeli a másiknak érdekét, sőt relatív értékét is. És így vagyunk a fémek és megmunkálásaihoz alkalmazható technikák kombinálható számos esetében. A látszat tehát az, mintha a sok lehetőség dacára a művész vagy műves keze túlságosan kötve, korlátozva volna. Tényleg azonban csak a korlátok nem megnehezítők, hanem ellenkezőleg: biztosságot, támpontokat nyújtanak. Az anyagiasság tekintetében fennálló művészi korlátok voltaképpen a stílus-érzéknek tényezői; nélkülük megszűnik a művészi alkotás kézzel fogható és szemmel látható anyagból. Ha nincs korlát, akkor nincs is anyag és nincs is művészet; ipari művészet csak az anyaggal együtt van. Tehát a művészetnek ezekre a korlátokra szüksége van, művészetének egyik fele csak ezek által jut kifejezésre.

Ezeken belül szabadsága korlátlan; formáit maga gondolja ki és alkotja meg, kombinálja és alkalmazza; ebben jut kifejezésre művészetének másik fele. Világos mint a nap, hogy ez a két dolog egymásnak kiegészítője; egyik a másik nélkül el nem lehet: sem az anyag forma nélkül, sem a forma anyag nélkül.

Hogy van tehát mégis, hogy más idők más formákat hoznak létre, mikor forma és anyag mindig volt? Egyszerűen úgy, hogy a szükségletből és körülményekből folyó következtetések, okoskodások, felfogások anyagra és megmunkálásra nézve változnak és e változással — egyéb külső okok hozzájárulásával — az alkotó művész más megfelelőbb alakot, alakítást keres. Így jöttek létre az újabb idők újabb művészi formái is a fémművesség egyik és másik részében. Emlékezzünk csak vissza a legújabb és legjobb művészi ipari termékeket bemutató utolsó kiállításokra, valamint az utóbbi évek egész ily produkciójára; ott látjuk a fémipar művészi alkotásainak egész sorát: kovácsolt vastárgyakat, bronz- és réztárgyakat, ehhez járulnak az onból készült tárgyak, ott van továbbá az ötvösség, az arany- és ezüstművesség nagy köre és ott vannak külön a lámpa- és csillárgyarak készítményei

stb. stb. És idézzük vissza emlékezetünkbe ezek közül a kiváló dolgokat, vagy lapozzuk át a képekben gazdag szakfolyóiratokat és igyekezzünk az összetartozókat egyes nagy képekké egyesíteni, akkor művészi formák tekintetében külön észlelni valókat fogunk találni.

A formaelemek első pillanatra újszerűségükkel, szokatlanságukkal lepnek meg, de a velük való behatóbb és tartósabb foglalkozás az elfogulatlant meggyőzi e formáknak igazságáról, jogosultságáról; s ezzel egyszersmind az újnak alkalmazásában rejlő túlzásokra, sőt szertelenségekre is bizonyos határig mélységet találunk. Bizonyos határig. Ez éppen a kényes pont és a nehéz kérdés. Hol van ez a határ? Bizonyos, hogy ennek is úgy, mint minden művészi kérdésnek, a szubjektív elem ereje egyik tényezője; e szubjektív elem szabja meg a határt a megítélés körül egyik-másik esetben; esetünkben is ez az erő méri össze erejét egy másikkal: a művészi egyéniség erejével, vagy ellenkező értelemben véve: a két szubjektív erő érintkező pontokat, rokonságot talál, más szóval megegyezést, tehát vonzódást a kettő között. Ilyenkor többet, sőt sokat fogad el az egyik a másiktól. Ez az elfogadás vagy helyesítés az a határ, amelyről szólottunk. Az új formák keresésének munkája azonban — amint természetes — túlzásokra, visszaélésekre is vezethet, sőt vezetett is. Affektált, semmit mondó, a művészi új elvekkel semmiképpen sem összeegyeztethető, tehát céltalan és egyéniségre sem valló formákat találunk ez új produkcióban sokat, nagyon sokat. Az elfogulatlan és gondolkodó megfigyelő azonban ilyenekkel szemben nem jön zavarba; megtévesztése nem sikerül, bármily ügyes a szemfényvesztés. Ha az új formával szemben, bármily meglepő legyen is az, helyes ítéletünk van, akkor az újban könnyen felismerhető lesz a művészi, vagy annak hiánya. Tehát a megfontolás vezessen ítéletünkben és akkor az új formát, az ismeretlent megérthetjük. És megérthetjük az ezeken felépülő koncepciót is.

A fémművesség egyes fajtáinak formai elemeit, valamint az anyag és technika megmunkálásának eseteit itt természetesen meg nem beszélhetjük; sőt még példákat sem említünk. Ez fölösleges is. Célunk csak az volt, hogy a fémművesség és produkciója új jelenségének, mint a formaadás eminens példájának kapcsán az új formákra olvasóink figyelmét felhívjuk és emellett a művészi ipar érdekében is a dolgra való gondolkodásra serkentsünk.

Csizik Gyula.

ÉKSZERÉSZET. Hogy az alapos kiképzésnek hazájában mi mindenről van gondoskodás, mutatja a következő példa. Az ősszel Berlinben a »Museum für Naturkunde«-ban szaktanfolyamot tartottak ékszerészek számára, amelynek tárgya a drágakőisme volt. A jelentkezők száma 70 volt.

GERLACH-SCHWINDRAZHEIM: UNTERFRANKEN. Kiadja Gerlach és Wiedling, Wien. Ára 60 korona. Aránylag szűk területen összegyűjtött népművészeti anyagot mutat be ez a munka csaknem 900 fénykép után készült reprodukcióban. Legnagyobb részét építészeti felvételeket, városrészleteket látunk, melyeknek kiválasztásánál a festői szempont volt a mérvadó; de bőven akad köztük bútor, faragvány; különféleképpen díszített használati tárgy és népviselet is. Nem annyira az egyes elemek, mint inkább a nemzeti jelleget visszatükrözőtető művészi összbenyomás ragadja meg Gerlachot, a fényképfelvételek készítőjét, és Schwindrazheimot, az íróit is, ki tanulságos szöveggel kíséri az összehordott érdekes anyagot. Rothenburgon kezdve végigvezetnek a régi frank területen és városról városra haladva keresik az ősi, de a történelmi stílusoktól többé-kevésbé érintett polgári művészet emlékeit. A nemzeti génusz megnyilatkozását nem egyes társadalmi osztályok keretein belül keresik (paraszt vagy polgári osztály), s ha a németeknél a polgári társadalom őrzött meg legtöbbet a nemzeti művészi vonásokból, úgy ez az ottani sajátos társadalmi viszonyokban lelt magyarázatát.

Érdekes, hogy egyes díszítő elemek a német s a magyar parasztmunkákban közösek, pl. a tulipán, rózsaszta, de aki figyelemmel nézi e munkát, rögtön látni fogja, hogy a nemzeti ízt, vonást, nem a motívum adja meg, hanem az a mód, ahogyan azt felhasználja egyik vagy másik népnek a gyermeke.

A gonddal, szeretettel megszerkesztett munkát, melynek kimondott célja a német nemzeti művészet propagálása, melegen ajánljuk figyelmébe azoknak, kik e kérdéssel itthon foglalkoznak.

MIHALIK GYULA.

KÉT ÚJ MAGYAR NÉPMŰVÉSZETI MUNKA jelent meg a napokban. Az egyik Gróh István, az orsz. iparművészeti iskola jeles tanárának »Magyar Díszítő Művészet« című műve, a másik »A Magyar Parasztház«, mely a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet kiadásában jelent meg. Mindkét munkát lapunk legközelebbi számában ismertetjük.

